

Ontvangen: 16-2-2024

2023-110--

>Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Protestantse Theologische Universiteit
T.a.v. het College van Bestuur
Postbus 7161
1007 MC AMSTERDAM

**Hoger Onderwijs en
Studiefinanciering**
Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
44029235

Bijlagen
1

Datum 15 februari 2024

Betreft Besluit macrodoelmatigheid wo-bacheloropleiding Theologie, Cultuur en
Samenleving

*Als u belang hebt bij dit besluit,
dan kunt u hiertegen binnen 6
weken, gerekend vanaf de
verzendsdatum, bezwaar maken.
Stuur uw bezwaarschrift naar
DUO, Postbus 30205, 2500 GE
Den Haag. U kunt uw bezwaar
ook digitaal indienen op
www.bezwaarschrijvenocw.nl.*

Geacht bestuur,

Met de brief van 30 november 2023, door de Commissie Doelmatigheid Hoger
Onderwijs (hierna: CDHO) ontvangen op 30 november 2023, hebt u mij het
voornemen voorgelegd om de wo-bacheloropleiding Theologie, Cultuur en
Samenleving als bekostigde opleiding te verzorgen in Utrecht.

Advies CDHO

De CDHO heeft mij bij brief van 15 januari 2024, kenmerk 2023/110, negatief
geadviseerd over uw aanvraag. Dit advies, dat integraal deel uitmaakt van dit
besluit, treft u hierbij aan.

Besluit

Gelet op het bovengenoemd advies van de CDHO, het bepaalde in de Wet op het
hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (hierna: WHW) en in de Regeling
macrodoelmatig opleidingsaanbod hoger onderwijs 2023 (hierna: Regeling), heb
ik besloten niet in te stemmen met uw voornemen om de wo-bacheloropleiding
Theologie, Cultuur en Samenleving als bekostigde opleiding te verzorgen in
Utrecht.

Beoordelingskader

De wettelijke grondslag voor mijn besluitvorming is gelegen in artikel 6.2, eerste
lid, van de WHW. Voorts is de Regeling leidraad geweest voor mijn afwegingen.

Motivering

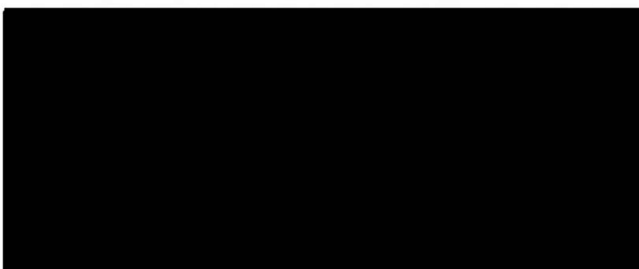
Overeenkomstig het advies van de CDHO concludeer ik dat uw aanvraag wel voldoet aan het behoeftecriterium, maar niet voldoet aan het ruimtecriterium.¹ Voor de nadere motivering verwijs ik u naar het, als bijlage bij dit besluit meegestuurde, advies van de CDHO.

Onze referentie
44029235

Een afschrift van deze brief is verzonden aan de CDHO, de NVAO, DUO-Groningen, de Inspectie van het Onderwijs en de UNL.

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de directeur Hoger Onderwijs en Studiefinanciering,

¹ Artikel 6, eerste lid, onderdelen a en b, van de Regeling macrodoelmatig opleidingsaanbod hoger onderwijs 2023.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
T.a.v. de Minister
Dhr. dr. R.H. Dijkgraaf
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Postadres CDHO
Postbus 85498
2508 CD Den Haag
Bezoekadres CDHO
Parkstraat 83
2514 JG Den Haag
T: 070 8505300
W: www.cdho.nl
E: info@cdho.nl

Onderwerp

Nieuwe opleiding
Protestantse Theologische Universiteit
Voltijd en deeltijd wo bachelor
Theologie, Cultuur en Samenleving
Utrecht

Kenmerk CDHO

2023-110

Kenmerk aanvrager

-

Datum

15 januari 2024

Geachte heer Dijkgraaf,

Hierbij ontvangt u het advies van de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) over het voornemen van de Protestantse Theologische Universiteit om de nieuwe wo bachelor Theologie, Cultuur en Samenleving als bekostigde opleiding te verzorgen in de gemeente Utrecht (brief van 30 november 2023 zonder kenmerk). De commissie heeft de aankondiging van deze aanvraag op 30 september jongstleden gepubliceerd op haar website (A23-049). De commissie heeft het dossier voor deze aanvraag op 30 november 2023 ontvangen. De aanvraag was voorzien van alle voor de beoordeling benodigde gegevens en is door de commissie in behandeling genomen. Op 4 december 2023, 12 december 2023, 13 december 2023 en 14 december 2023 zijn er zienswijzen ingediend door respectievelijk (1) de Universiteit voor Humanistiek, (2) Hogeschool Windesheim, (3) de Rijksuniversiteit Groningen en (4) de Theologische Universiteit Utrecht (voorheen: Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken (vrijg.) Nederland). De aanvrager heeft op 22 december 2023 op de zienswijzen gereageerd. Op deze datum heeft de commissie de behandeling van het dossier hervat.

De wettelijke grondslag voor dit advies is gelegen in artikel 6.2 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Verder heeft de Regeling macrodoelmatig opleidingsaanbod hoger onderwijs 2023 van 28 april 2023, voorts te noemen de Regeling, voor de commissie als leidraad gediend.

Advies Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs

Gelet op het hiernavolgende adviseert de commissie u om *negatief* te besluiten op het verzoek van de Protestantse Theologische Universiteit om de wo bachelor Theologie als bekostigde opleiding te verzorgen in de gemeente Utrecht. De aanvraag voldoet naar mening van de commissie aan criterium a, maar niet aan criterium b in art. 6 lid 1 van de Regeling. De kern van de afwijzing berust op de constatering dat de aanvrager niet heeft aangetoond dat het noodzakelijk is de voorgenomen opleiding als nieuwe opleiding vorm te geven als aanvulling op het reeds bestaande aanbod.

1. Omschrijving van de aanvraag

De aanvrager wil de opleiding Theologie, Cultuur en Samenleving in de gemeente Utrecht verzorgen. Het gaat om een wo bachelor van 180 studiepunten die de aanvrager in voltijd- en deeltijdvorm wil aanbieden. De aanvrager wil de opleiding in het RIO-onderdeel '*Gedrag en maatschappij*' en de ISCED-rubriek '*theologie, levensbeschouwing*' (0221) laten opnemen.¹

De inhoud van de opleiding richt zich op het snijvlak van wetenschap en het christelijke geloof waarbij studenten aan de slag gaan met thema's als 'identiteit' en 'het goede (samen)leven'. Het gaat om een brede bachelor waarbij het curriculum bestaat uit vakken die in samenhang aandacht besteden aan theologie, wijsbegeerte, geschiedenis, sociale wetenschappen, talen en academische en persoonlijke vorming.

De opleiding is toegankelijk voor studenten met een vwo-diploma.

De aanvrager heeft aangegeven dat afgestudeerden van de voorgenomen opleiding onder meer direct kunnen instromen in de wo master Theologie die door de aanvrager wordt aangeboden. Tevens kunnen afgestudeerden van de voorgenomen opleiding doorstromen naar wo masteropleidingen zoals Filosofie, Geschiedenis en Sociologie. De aanvrager heeft een arbeidsmarktprofiel geschetst voor afgestudeerden van de beoogde opleiding. Afgestudeerden op bachelorniveau kunnen uiteenlopende functies bekleden vanwege de brede opzet van de opleiding. De aanvrager noemt onder andere functies zoals journalist, godsdienstleraar, communicatiemedewerker en HR-medewerker. Afgestudeerden kunnen na het afronden van een masteropleiding functies zoals predikant, geestelijk verzorger of conservator in een museum bekleden.

2. Analyse verwant aanbod

De aanvrager acht de volgende wo bachelors "verwant" aan de voorgenomen opleiding:

1. Theologie (joint degree aangeboden door twee instellingen²)
2. Theology and Religious studies (aangeboden door één instelling)
3. Theologie (aangeboden door twee instellingen)
4. Humanistiek (aangeboden door één instelling)

¹ De commissie constateert dat dit een ISCED-detailgroep is.

² Waar de commissie spreekt over "instelling", wordt "bekostigde instelling" bedoeld

De commissie begrijpt de term “verwant” als vergelijkbaar met de door de commissie gebruikte term “sterk verwant”.

De commissie volgt de aanvrager in de afbakening van het sterk verwante aanbod. De commissie is verder van mening dat de wo bachelor Religiewetenschappen (aangeboden door twee instellingen) zijdelings verwant is aan de voorgenomen opleiding. De commissie acht deze opleiding zijdelings verwant omdat deze ook een inhoudelijke focus op religie in een bredere context kent, ten dele opleidt voor dezelfde arbeidsmarkt en deels een vergelijkbare instroomdoelgroep aantrekt.

De instroom van de verwante opleidingen is in de afgelopen vijf jaar eerst gestegen en in het collegejaar 2022-2023 weer gedaald (zie Bijlage 1).

De aanvrager heeft een prognose gemaakt van de instroom in de voltijdvariant van de voorgenomen opleiding op grond van een enquête onder scholieren. De aanvrager verwacht dat er voor de voltijdvariant 20 studenten in het eerste jaar instromen en dat dit daarna zal toenemen naar 32 tot 46 studenten per jaar. De instroomprognose voor de deeltijdvariant is gebaseerd op de instroom in de (zich inmiddels in afbouw bevindende) wo bachelor Theologie. Voor de deeltijdvariant verwacht de aanvrager dat er 10 studenten per jaar zullen instromen. De commissie acht deze prognoses hoog gezien de instroom in het bestaande aanbod.

3. Beoordeling criterium a

De commissie betreft ambtshalve de arbeidsmarktprognoses in het AIS van het ROA³. De aanvrager heeft een beroep gedaan op de prognoses tot 2026. De commissie constateert dat het ROA in december 2023 de gegevens in AIS heeft bijgewerkt en de prognoses tot 2026 heeft vervangen door prognoses tot 2028. De commissie hanteert de meest actuele arbeidsmarktprognoses.

De commissie stelt voorop dat, hoewel een wo bachelor een kwalificatie is om de arbeidsmarkt te betreden, de praktijk over het algemeen is dat afgestudeerde wo bachelors doorstuderen om een mastergraad te behalen. De commissie weegt daarom de opleidingstypen waar de door de aanvrager genoemde vervolgopleidingen in zijn opgenomen eerst mee in de onderstaande overweging.

De aanvrager beschouwt twee opleidingstypen die zijn opgenomen in ROA's AIS als relevant voor de voorgenomen opleiding Theologie, Cultuur en Samenleving, zijnde de opleidingstypen bachelor taal en cultuur en master taal en cultuur.

De commissie acht het opleidingstype master taal en cultuur ten dele relevant omdat hier wo masters in zijn opgenomen waar afgestudeerden van de voorgenomen opleiding naar kunnen doorstromen, zoals (1) Theologie, (2) Predikantschap, (3) Theologie en Religiewetenschappen en (4) Gemeentepredikant naast een groot aantal niet en nauwelijks verwante opleidingen. ROA typeert de vooruitzichten in 2028 voor afgestudeerden van dit opleidingstype als goed en verwacht grote knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening (zie Bijlage 2, Tabel 1).

De commissie acht het opleidingstype bachelor taal en cultuur ten dele relevant omdat hierin sterk verwante wo bacheloropleidingen zoals Theologie, Theologie (joint degree) en Humanistiek zijn opgenomen naast een groot aantal niet en nauwelijks verwante opleidingen. ROA typeert de

³ <https://roastatistics.maastrichtuniversity.nl/AIS/login.aspx>

vooruitzichten in 2028 voor afgestudeerden van dit opleidingstype als matig en verwacht vrijwel geen knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening (zie Bijlage 2, Tabel 2).

De aanvrager beroept zich tevens op de prognoses van het ROA voor de beroepsgroepen (1) docenten algemene vakken secundair onderwijs, (2) docenten hoger onderwijs en hoogleraren, (3) bibliothecarissen en conservatoren, (4) auteurs en taalkundigen, (5) journalisten, (6) beleidsadviseurs, (7) overheidsbestuurders en (8) maatschappelijk werkers. De commissie kent in beginsel meer gewicht toe aan de prognoses voor opleidingstypen omdat daarin de uitstroom uit een cluster verwante opleidingen wordt gerelateerd aan verwachte baanopeningen voor dit type afgestudeerden.

De commissie is van mening dat de beroepsgroepen (1) docenten hoger onderwijs en hoogleraren, (2) auteurs en taalkundigen, (3) bibliothecarissen en conservatoren, (4) journalisten, (5) beleidsadviseurs, (6) overheidsbestuurders en (7) maatschappelijk werkers onvoldoende relevant zijn. De commissie is van mening dat deze beroepsgroepen te veel niet en nauwelijks relevante beroepen bevatten en te breed zijn en daardoor geen representatief beeld geven van de specifieke arbeidsmarkt waar afgestudeerden van de voorgenomen opleiding werkzaam zullen zijn. Om deze reden laat de commissie de prognoses voor deze beroepsgroepen buiten beschouwing.

De commissie acht met de aanvrager de beroepsgroep docenten algemene vakken secundair onderwijs ten dele relevant omdat afgestudeerden van de voorgenomen opleiding na het volgen van een vervolgopleiding in aanmerking komen voor enkele specifieke beroepen binnen deze beroepsgroep, te weten docenten algemene vakken secundair onderwijs voor de vakken godsdienst en levensbeschouwing. Uit de prognoses van het ROA blijkt dat er voor deze beroepsgroep enige knelpunten in de toekomstige personeelsvoorziening worden verwacht (zie Bijlage 2, Tabel 3).

De commissie concludeert dat de prognoses die zijn opgenomen in ROA's AIS voor de opleidingstypen en beroepsgroepen die ten dele relevant zijn voor de onderhavige opleiding geen eenduidig beeld geven van de arbeidsmarktperspectieven voor afgestudeerden van de voorgenomen opleiding Theologie, Cultuur en Samenleving.

De aanvrager verwijst naar een website van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap⁴ met gegevens over de staat van het lerarentekort. Hieruit blijkt dat hoewel het tekort terugloopt, er in 2032 voor het voortgezet onderwijs een tekort van 67.000 leraren wordt verwacht. De aanvrager stelt aan de hand van een bron van het UWV⁵ dat specifiek voor het vak levensbeschouwing het tekort tot 2026 oploopt tot 50 fte. De commissie concludeert dat er sprake is van een algemeen lerarentekort dat onder andere bestaat uit een gering tekort aan leraren levensbeschouwing. Dit inachtnemend stelt de commissie dat deze bronnen in samenhang blijken te geven van een geringe arbeidsmarktbehoefte voor banen waar afgestudeerden na het volgen van een vervolgopleiding voor in aanmerking kunnen komen.

De aanvrager refereert tevens aan een rapport⁶ waarin een tekort aan werknemers voor de Protestantse kerken wordt vastgesteld. De verwachting is dat tussen 2021 en 2030 het aantal kerkelijk werkers zal dalen naar 540 medewerkers (21%) en het aantal gemeentepredikanten zal

⁴ <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/voortgezet-onderwijs/personeel/prognoses-arbeidsmarkt-vo>

⁵ 'Lerarentekorten houden aan' (UWV 2022, p. 2)

⁶ 'Geroepen om te dienen: Een onderzoek naar kerkelijk werkers en predikanten in de kerk' (Protestantse Kerk Nederland 2022, p. 7)

dalen van 1.506 predikanten naar 940 in 2030 (38%). Dit is een snellere daling dan de daling van het aantal wijkgemeenten (21%). In het rapport wordt gesteld dat er hierdoor in de komende jaren een tekort ontstaat aan beschikbare beroepskrachten. De commissie stelt vast dat afgestudeerden van de voorgenomen opleiding kunnen doorstromen naar vervolgoopleidingen die studenten opleiden voor deze arbeidsmarkt. De commissie concludeert dat dit blijkt geeft van een arbeidsmarktbehoefte waar de voorgenomen opleiding op aansluit.

De aanvrager verwijst naar een radio-uitzending⁷ waarin wordt gesproken over een groot tekort aan predikanten in 2030. Tevens verwijst de aanvrager naar een notitie⁸ waarin de prognose voor de benodigde instroom aan predikanten wordt besproken. Hierin wordt aangegeven dat er vanaf 2025 een instroom aan protestante predikanten is vereist van 52 fte oplopend tot 244 fte in 2045. De commissie stelt vast dat afgestudeerden van de voorgenomen opleiding kunnen doorstromen naar vervolgoopleidingen die studenten opleiden voor deze arbeidsmarkt. De commissie concludeert dat dit blijkt geeft van een arbeidsmarktbehoefte waar de voorgenomen opleiding op aansluit.

Tot slot refereert de aanvrager aan het arbeidsmarktonderzoek⁹ dat door Tien Organisatieadvies is uitgevoerd in opdracht van de aanvrager. Het rapport bestaat uit twee deelonderzoeken. Het eerste deelonderzoek is een enquête die onder 25 respondenten uit het werkveld is afgenomen. De organisaties zijn landelijk verspreid. De respondenten zijn vooral werkzaam in het onderwijs (28%), de zorg (28%), het kerkelijke domein (16%) en bij NGO's (12%). De organisaties verschillen sterk in grootte, maar de meeste respondenten werken voor bedrijven van meer dan 250 medewerkers (40%), 51-250 medewerkers (32%) of 11-50 medewerkers (16%). De respondenten zijn werkzaam binnen directie (28%), bestuur (12%), management (12%) en HRM (8%). 10 respondenten (40%) geven aan een ander type functie te hebben. Deze zijn vermeld in de bijlage van het onderzoek. In de bijlage is ook een koppeling tussen de organisatie, functie en de antwoorden gegeven. De commissie stelt vast dat negen van de tien respondenten die als functie 'overig' hebben ingevuld een functie bekleden waarin zij geen gezaghebbende uitspraken kunnen doen over het personeelsbeleid. De antwoorden van deze respondenten laat de commissie buiten beschouwing bij het bespreken van de resultaten.

De respondenten is gevraagd of zij in de komende vijf tot acht jaar behoefte hebben aan nieuwe medewerkers die afgestudeerd zijn aan de voorgenomen bacheloropleiding en of zij die behoefte kunnen kwantificeren. Zeven van de respondenten (44%) geven aan behoefte te hebben aan nieuwe medewerkers, zeven respondenten (44%) geven aan hier misschien behoefte aan te hebben en twee respondenten (12%) geven aan hier geen behoefte aan te hebben. De respondenten die ja of misschien hebben geantwoord, hebben dit gekwantificeerd op een totale behoefte aan minimaal 27 en maximaal 47 nieuwe medewerkers in de komende vijf tot acht jaar.

De commissie acht het arbeidsmarktonderzoek valide en navolgbaar. De commissie merkt op dat het niet duidelijk is wanneer de enquête is afgenomen maar zij acht het echter aannemelijk dat de enquête in dezelfde tijdsperiode als de hiernavolgende interviews is afgenomen. Dit inachtnemend

⁷ <https://www.nporadio1.nl/fragmenten/dit-is-de-dag/2c7c8470-c329-4ccf-949e-c89dbc672dfc/2023-04-03-een-groot-tekort-aan-dominees-in-2030-valt-dat-tij-nog-te-keren>

⁸ 'Prognose instroom predikanten' (Coördinatiegroep Project Ambtsvisie, 21 november 2023)

⁹ 'Doelmatigheidsonderzoek Bachelor Christelijke tradities en culturen' (Tien Organisatieadvies, november 2023)

concludeert de commissie dat het onderzoek blijkt geeft van een geringe arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding.

Het tweede deel van het onderzoek bevat de resultaten van 13 interviews met werkveldpartijen die hebben plaatsgevonden tussen juli en november 2023. Op één respondent na werken alle respondenten voor een organisatie waar de denominatie van de opleiding op aansluit. Het onderzoek bevat een overzicht van de namen en functies van de respondenten en de bedrijven waar zij voor werken. Een samenvatting van ieder interview is als bijlage meegeleverd. De respondenten hebben geen overlap met de respondenten die hebben deelgenomen aan de hiervoor besproken enquête.

In de interviews is er allereerst gesproken over huidige trends en ontwikkelingen binnen het religieuze domein, de zorg en de politiek. Tien van de dertien organisaties geven aan dat ze de beoogde bachelor een goed idee vinden, dat de opleiding voor hun organisatie relevant is en dat deze aansluit op de huidige ontwikkelingen in het werkveld. Drie respondenten geven aan te twijfelen aan de relevantie van de opleiding en één respondent geeft aan dat het huidige opleidingsaanbod de markt al bedient. Er is aan de geïnterviewden ook gevraagd of ze de arbeidsmarktbehoefte kunnen kwantificeren. De aanvrager heeft de respondent die niet voor een organisatie werkt die aansluit op de denominatie van de opleiding niet meegenomen in deze vraag. Twee van de respondenten geven ieder aan twee tot drie medewerkers per jaar met een afgeronde bachelor met dit profiel nodig te hebben. De andere organisaties hebben de tijdsperiode niet gespecificeerd maar geven aan gezamenlijk minimaal 43 en maximaal 61 nieuwe medewerkers op bachelorniveau aan te willen nemen. Eén respondent geeft aan per jaar 30 tot 40 nieuwe medewerkers op masterniveau aan te willen nemen. De commissie merkt op dat het bij de afgestudeerden op masterniveau specifiek gaat om afgestudeerden van de predikantenopleiding. De commissie acht het onderzoek valide en navolgbaar en is van mening dat het onderzoek voldoende representatief is om tot uitspraken over de behoefte aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding te komen. Om deze reden concludeert de commissie dat de interviews blijken geven van een geringe arbeidsmarktbehoefte.

De commissie concludeert reeds op grond van het bovenstaande dat de aanvrager heeft aangetoond dat er een geringe arbeidsmarktbehoefte bestaat aan nieuwe medewerkers die de voorgenomen opleiding Theologie, Cultuur en Samenleving hebben afgerond. De aanvrager heeft niet beargumenteerd dat er een opscholingsbehoefte bestaat van bestaande medewerkers. De aanvraag voldoet aan criterium a (art. 6 lid 1) van de Regeling.

4. Beoordeling criterium b

4.1 Noodzaak nieuwe opleiding

De aanvrager stelt dat de beoogde opleiding allereerst noodzakelijk is zodat theologie verbonden kan worden met filosofie, geschiedenis en sociale wetenschappen om beter aan te sluiten bij de interesses van scholieren. Uit studentenonderzoeken blijkt dat er meer belangstelling is onder scholieren voor een theologie-opleiding met een bredere insteek. De aanvrager stelt dat een toename van de instroom in de bachelor tevens de instroom in de master Theologie zal vergroten. De aanvrager beargumenteert dat ook de arbeidsmarkt behoefte heeft aan breed opgeleide theologen zodat ook andere disciplines vanuit een christelijk-theologisch standpunt bekeken kunnen worden.

Ten tweede stelt de aanvrager dat het predikantentekort bij de Protestantse Kerk in Nederland (hierna ook: PKN) en de kerkelijke denominatie van de aanvrager belangrijke redenen zijn dat deze opleiding noodzakelijk vormgegeven moet worden door de aanvrager en niet binnen het bestaande aanbod van instellingen met verwant aanbod past.

De aanvrager beargumenteert dat de voorgenomen opleiding niet past binnen de Universiteit voor Humanistiek aangezien zij geen specifieke focus heeft op de protestantse denominatie. Dit geldt volgens de aanvrager eveneens voor de Theologische Universiteit Utrecht (hierna ook: TUU) en de Theologische Universiteit Apeldoorn, die beide verbonden zijn aan de Nederlands Gereformeerde Kerken. De aanvrager noemt ook dat de TUU slechts een specialisatie 'religie en samenleving' aanbiedt, terwijl de aanvrager de gehele bachelor breed wil insteken. Vervolgens wijst de aanvrager naar de Rijksuniversiteit Groningen en de Vrije Universiteit Amsterdam die beiden brede bachelors op het gebied van religiewetenschappen aanbieden, die verschillende religieuze tradities en stromingen betrekken in de opleiding. De aanvrager beargumenteert dat de voorgenomen bachelor ondanks de brede insteek de protestantse focus en verbinding met de PKN behoudt. Tot slot refereert de aanvrager aan opleidingen van de Radboud Universiteit Nijmegen en Tilburg University, die beide verschillende Abrahamische religiestudies aanbieden maar geen primair protestantse focus hebben.

De aanvrager noemt tevens het verplaatsen van haar eigen instelling naar Utrecht als vestigingsplaats. In een rapport van het CvB van de aanvrager werd geconcludeerd dat Utrecht als locatie wenselijk is. Daarbij ontstond ook het voornemen om de huidige joint degree wo bachelor Theologie, die zij aanbiedt met de Vrije Universiteit, in de toekomst te beëindigen. Hierdoor ontstaat de noodzaak om een nieuwe wo bachelor bij de aanvrager aan te bieden zodat zij een passende bachelor heeft die naar de masteropleiding leidt en daarbij de gewenste denominatie van de PKN bezit. De aanvrager stelt dat zij wil blijven investeren in verbinding met een brede universiteit en in de samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen in de wo bachelor Theologie. Dit doet volgens de aanvrager echter niet af aan de noodzaak van nieuw aanbod in Utrecht.

De commissie constateert dat vestiging van de beoogde opleiding in de gemeente Utrecht waarschijnlijk een negatief effect heeft op de dalende instroom in verwante opleidingen. Daarnaast leidt de concentratie in de gemeente Utrecht tot een negatief effect op de landelijke spreiding van het onderwijsaanbod vanwege de wo bachelor Theologie van de Theologische Universiteit Utrecht in dezelfde gemeente.

De commissie merkt tevens op dat de aanvrager de voorgenomen opleiding noodzakelijk acht

vanwege de denominatie en het brede opleidingsprofiel. De denominatie is voor de commissie geen wegingsfactor bij de macrodoelmatigheidstoets. De commissie constateert tevens dat een wo bachelor Theologie al bij de Rijksuniversiteit Groningen bestaat, waar de aanvrager ook in deze opleiding mee samenwerkt en dat de aanvrager via dit samenwerkingsverband met de RUG, een brede universiteit, al de verbinding tussen theologie en andere disciplines kan leggen. De commissie is met de aanvrager van mening dat er een arbeidsmarktbehoefte is aan afgestudeerden van de voorgenomen opleiding en stelt daarbij vast dat die behoefte met name wordt veroorzaakt door een predikantentekort. De commissie merkt daarbij op dat die arbeidsmarktbehoefte niet alleen vervuld kan worden door afgestudeerden van de beoogde opleiding die een theologische vervolgmaster hebben afgerond. Ook afgestudeerden van de verwante opleidingen kunnen instromen in de wo master Theologie die wordt aangeboden door de aanvrager en na afronding hiervan een functie als predikant binnen de PKN bekleden. De commissie concludeert op grond van het bovenstaande dat de aanvrager niet heeft aangetoond dat er een noodzaak bestaat om de voorgenomen opleiding Theologie, Cultuur en Samenleving als nieuwe opleiding vorm te geven.

4.2 Aansluiting instellingsprofiel

De aanvrager beargumenteert dat de nieuwe opleiding past binnen het profiel van de instellingen vanwege de protestantse denominatie en stelt dat zij als enige verbonden is met de PKN. Andere instellingen met verwante opleidingen hebben een andere denominatie waardoor deze opleiding niet past binnen het instellingsprofiel van andere instellingen.

De aanvrager stelt tevens dat in het instellingsplan staat omschreven dat een gerichtheid op de Bijbel in combinatie met andere disciplines zoals wijsbegeerte binnen een academische omgeving kenmerkend is. De aanvrager beargumenteert daarnaast dat de opleiding aansluit bij de visie van de instelling om breed georiënteerd te zijn.

De commissie merkt op dat de aanvrager bovenstaande beargumenteert aan de hand van de denominatie en de brede oriëntatie. De commissie merkt op dat andere instellingen ook kunnen aansluiten op de PKN of al aangesloten zijn en dat dit geen onderscheidend onderdeel van het profiel van de instelling is. De commissie concludeert op grond van het bovenstaande dat de aanvrager niet heeft aangetoond dat de voorgenomen opleiding Theologie, Cultuur en Samenleving aansluit op het instellingsprofiel.

4.3 Conclusies commissie

Op grond van het bovenstaande constateert de commissie dat de aanvrager niet heeft aangetoond dat de aanvraag voldoet aan criterium b (art. 6 lid 1) van de Regeling. De commissie overweegt hierbij dat de sterk verwante wo bachelor Theologie en wo bachelor Humanistiek al in de gemeente Utrecht zijn gevestigd en dat deze een geringe instroom kennen. Vestiging van de voorgenomen opleiding in de gemeente Utrecht zou de instroom in die opleiding negatief kunnen beïnvloeden en daarbij ook de landelijke spreiding van het onderwijsaanbod negatief beïnvloeden. De commissie concludeert dat de aanvrager de noodzaak van het vestigen van de nieuwe opleiding in Utrecht niet heeft.

Aangezien de aanvrager niet heeft aangetoond dat er ruimte bestaat voor de voorgenomen opleiding in het bestaande opleidingsaanbod, geeft de commissie geen advies over de RIO- en ISCED-indeling.

5. Afstemming en zienswijzen

De onderhavige aanvraag is door de aanvrager bij de commissie aangekondigd. De commissie heeft deze aankondiging op 30 september onder kenmerk A23-049 gepubliceerd op haar website.

De aanvrager geeft aan afstemming te hebben gezocht door op bestuurlijk niveau in het Disciplineoverleg Godgeleerdheid het voornemen aan te kondigen. Verschillende instellingen hebben een schriftelijke terugkoppeling gegeven naar aanleiding van de aankondiging. De aanvrager heeft deze toegevoegd aan het aanvraagformulier.

Vanaf 4 december 2023 is op de website van de commissie kennisgegeven van het voornemen van de Protestantse Theologische Universiteit om de nieuwe wo bachelor Theologie, Cultuur en Samenleving als bekostigde opleiding te verzorgen in de gemeente Utrecht. Hiermee is aan de instellingen voor hoger onderwijs en andere belanghebbenden de mogelijkheid gegeven om hun zienswijzen op dit voornemen kenbaar te maken. Op 4 december 2023, 12 december 2023, 13 december 2023 en 14 december 2023 zijn er zienswijzen ingediend door respectievelijk (1) de Universiteit voor Humanistiek, (2) Hogeschool Windesheim, (3) de Rijksuniversiteit Groningen en (4) de Theologische Universiteit Utrecht.

De Universiteit voor Humanistiek geeft in de zienswijze aan dat zij samen met de Theologische Universiteit Utrecht en Tilburg University voornemens is een brede bachelor rondom levensbeschouwing, theologie en zingeving te ontwikkelen. Zij voorziet dat een nieuwe bachelor in Utrecht een risico vormt voor de levensvatbaarheid van de nog te ontwikkelen opleiding en dat deze zal zorgen voor verdere versplintering van levensbeschouwelijke opleidingen.

De Hogeschool Windesheim beroept zich allereerst op een eerder bestaande gezamenlijke wo-opleiding 'Geloof, Cultuur en Samenleving' die is opgeheven omdat de aantrekkingskracht van de wo-opleiding op studenten niet voldoende was. Zij benoemt tevens dat zij op dit moment bacheloropleidingen aanbiedt die dit brede levensbeschouwelijke karakter hebben behouden en die opleiden tot verschillende beroepen binnen het domein theologie en levensbeschouwing, waaronder kerkelijk werkers en leraren godsdienst en levensbeschouwing. De Hogeschool Windesheim stelt dat zij het beroepsprofiel en arbeidsmarktperspectief samen met andere bacheloropleidingen in Nederland al kan bedienen. De Hogeschool Windesheim stelt tevens dat de instroom van studenten in bestaande verwante wo-bacheloropleidingen laat zien dat een stabiele rendabele instroom voor de voorgenomen opleiding onwaarschijnlijk is.

De Rijksuniversiteit Groningen (RUG) stelt in de zienswijze dat de voorgenomen opleiding en haar eigen wo bachelor Theologie onder de opleidingssubsector¹⁰ bachelor kunst, taal en cultuur van het ROA vallen. De knelpunten binnen deze opleidingssubsector zijn volgens het ROA vrijwel nihil. Zij haalt tevens de gegevens uit het ROA per arbeidsmarktregio aan waaruit blijkt dat de arbeidsmarktkansen voor de voorgenomen opleidingssubsector beter zijn in Groningen dan in Utrecht. De RUG stelt tevens dat de instroomcijfers in de verwante opleidingen laag zijn en dat het opheffen van de joint degree Theologie opleiding van de aanvrager niet leidt tot een hogere instroom in een vervangende opleiding. Zij stelt dat er in het bestaande aanbod voldoende ruimte is voor extra instroom. De RUG verwijst tevens naar het noodzaakcriterium in de Regeling. Zij stelt dat

¹⁰ De commissie merkt op dat de indiener van de zienswijze abusievelijk spreekt over een opleidingstype waar zij opleidingssubsector bedoelt.

de voorgenomen opleiding wordt toegevoegd aan het huidige aanbod en dat het niet binnen het bestaande opleidingsaanbod wordt vormgegeven. Zij verwijst tevens naar de bachelor Theologie van de RUG, waar de aanvrager ook bij betrokken is, die studenten opleidt die na afronding van de bacheloropleiding voldoen aan de instroomeisen van de master Theologie van de aanvrager. Zij leidt dus studenten op die kunnen leiden naar de master Theologie waar in de PKN qua denominatie behoefte aan is. Zij kan tevens tijdens de bachelor Theologie ook voorzien in het betrekken van andere disciplines als filosofie, geschiedenis en sociale wetenschappen. De RUG stelt dat de voorgenomen opleiding in die zin dus niet vernieuwend is. Zij stelt dat de opdracht van de PKN voor de voorgenomen opleiding niet als doorslaggevende factor voor een nieuwe opleiding kan worden gezien omdat de bestaande bachelor aan de RUG al mogelijkheden biedt voor doorstroom naar de predikantenmaster. De RUG verwijst tevens naar uitslagen van onderzoekvisitaties en de keuzegids om te laten zien dat zij een goede inbedding heeft met de wetenschap. De RUG verwijst naar de profilering van de instelling en stelt daarbij dat zij als brede klassieke universiteit de protestantse denominatie meeneemt. Zij stelt daarbij dat de aanvrager onvoldoende duidelijk maakt hoe zij zich onderscheidt van de huidige samenwerking in de bestaande bachelor Theologie. Ten slotte verwijst zij naar de stelling van de aanvrager dat studenten zich meer richten op een opleiding in het midden van het land dan in het noorden. De RUG stelt dat het onduidelijk is waarop dit is gebaseerd en dat de instroomcijfers landelijk laag zijn.

De Theologische Universiteit Utrecht geeft in de zienswijze aan de voorgenomen opleiding als risico te beschouwen voor het bestaande aanbod in Utrecht. De TUU stelt dat zij een wo bachelor Theologie aanbiedt in Utrecht die ieder jaar ook een aantal studenten vanuit de PKN trekt. Zij stelt dat de concurrentie in Utrecht dus zal toenemen en dit een nadelig effect zal hebben op de instroom van haar eigen theologie-opleiding en op de al dalende landelijke instroom in verwante opleidingen. Zij stelt daarbij dat de aanvrager niet een andere doelgroep studenten aantrekt. De TUU geeft tevens aan samenwerking met de aanvrager te zoeken maar dat dit tot op heden nog niet is gelukt. Zij geeft daarbij aan op dit moment samen met de Universiteit voor Humanistiek en Tilburg University in gesprek te zijn over een gezamenlijke brede levensbeschouwelijke bacheloropleiding en dat ook de aanvrager is aangeboden hierop aan te sluiten. De TUU verwijst tevens naar het door de aanvrager gebruikte argument dat de methodologie 'Great books and practices' de opleiding onderscheidt van andere theologische bachelors en door de interdisciplinaire insteek van de opleiding. De TUU geeft aan dat zij via de BA specialisatie 'Religie en Samenleving' binnen de bachelor Theologie ook dit interdisciplinaire karakter aanbiedt. De TUU geeft aan graag te willen samenwerken met verwante instellingen in Utrecht om als levensbeschouwelijke opleidingen elkaar te steunen en noemt het verhuizen van de aanvrager naar Utrecht positief maar dat het aanbieden van de voorgenomen bachelor een verdubbeling is van het aanwezige aanbod. De TUU stelt dat de bestaande bachelor Theologie die zij zelf aanbiedt ook toegang biedt tot onder andere de master Theologie van de aanvrager. Zij stelt hierbij ten slotte dat de PKN geen eigen bacheloropleiding voorschrijft en dat de predikantenopleiding van de aanvrager volstaat voor een beroep als predikant.

De commissie heeft de aanvrager op 11 december 2023, 12 december 2023, 13 december 2023 en 18 december 2023 op de hoogte gesteld van de inhoud van de zienswijzen en de gelegenheid gegeven om voor 5 januari 2024 een reactie te geven. De aanvrager heeft op 22 december 2023 gereageerd op de zienswijzen en een ondersteunende verklaring van de PKN meegestuurd. De aanvrager benadrukt in de reacties allereerst dat de voorgenomen opleiding de bestaande joint-degree Theologie van de Vrije Universiteit Amsterdam en de aanvrager zal vervangen.

De aanvrager gaat daarnaast in op de beoogde nieuwe bachelor die in ontwikkeling is bij de Universiteit voor Humanistiek, de Theologische Universiteit Utrecht en Tilburg University. De aanvrager stelt dat zij inhoudelijk nog niet op deze opleiding kan reageren aangezien deze nog in de beginfase van ontwikkeling is. De aanvrager is op basis van wat bekend is over de te ontwikkelen opleiding, die volgens de aanvrager zich meer op het gebied van religiewetenschappen bevindt, van mening dat zij een voldoende onderscheidend profiel heeft vanwege de specifieke protestantse denominatie.

De aanvrager gaat tevens in op de Hogeschool Windesheim en haalt daarbij aan dat de gezamenlijke opleiding waaraan zij refereert zich op het vlak van religiewetenschappen en niet op het vlak van Theologie bevond. Daarnaast stelt de aanvrager dat zij niet concurreert met de bacheloropleidingen die de Hogeschool Windesheim aanbiedt omdat de voorgenomen opleiding een wo bachelor is die noch qua inhoud noch qua theologisch profiel overeenkomt. De aanvrager stelt daarbij dat het feit dat er andere onderwijsinstellingen zijn die opleidingen bieden met een deels vergelijkbaar beroepsprofiel en arbeidsmarktperspectief niks zegt over het al dan niet doelmatig zijn van de beoogde opleiding. Daartoe moet worden gekeken naar de arbeidsmarktbehoefte. De aanvrager noemt tevens dat zij met de Christelijke Hogeschool Ede goed contact heeft en dat zij ook bereid is om met de Hogeschool Windesheim samenwerkingsmogelijkheden te verkennen.

De aanvrager wijst de RUG op het feit dat het door haar aangehaalde ROA opleidingssubsector 'kunst, taal en cultuur' de overkoepelende categorie is en dat relevante ROA-cijfers moeten worden ontleend aan het meer specifieke opleidingstype taal en cultuur waar de prognoses enige knelpunten laten zien. De aanvrager herhaalt in de reactie dat zij inderdaad samenwerkt met de RUG in de wo bachelor theologie en dat de RUG dit onderwijs heeft uitbesteed aan de aanvrager. De aanvrager benadrukt dat zij van plan is om deze mogelijkheid in Groningen te behouden om ook de instroom bij de RUG te ondersteunen. Daarnaast stelt de aanvrager dat het profiel van de voorgenomen opleiding onderscheidend genoeg is vanwege de brede opzet van de bachelor maar ook vanwege de protestantse denominatie die door het hele programma verweven zal zijn, iets wat volgens de aanvrager de RUG niet kan leveren vanwege het openbare karakter van de universiteit.

De aanvrager gaat ten slotte in op de zienswijze van de Theologische Universiteit Utrecht. De aanvrager stelt dat, ondanks dat er met enige regelmaat ook studenten die zich rekenen tot de Protestantse kerk afkomstig zijn die hun bacheloropleiding volgen aan de TUU, dit niet wil zeggen dat de bacheloropleiding van de TUU gelijkaardig zou zijn aan de voorgenomen opleiding van de aanvrager. De opleidingen zijn niet gelijk qua inhoudelijk profiel van het programma en niet qua status voor de toeleiding naar de predikantsmaster van de aanvrager. De aanvrager verwijst daarbij naar de Kerkorde van de Protestantse Kerk Nederland¹¹ waarin wordt gesteld dat een opleiding tot predikant bestaat uit een bacheloropleiding en een masteropleiding. De Protestantse Kerk Nederland verlangt dat een bacheloropleiding volledig onder de bestuurlijke verantwoordelijkheid van de Protestantse Theologische Universiteit in stand wordt gehouden. Dit bevestigt de PKN ook met een ondersteunende verklaring waarin zij tevens aangeeft te verwachten dat het tekort aan predikanten in 2035 234 fte bedraagt.

De commissie stelt voorop dat zij voorstander is van een goede samenwerking tussen de instellingen en betreurt dat de mogelijkheid tot afstemming voorafgaand aan de indiening van de aanvraag niet heeft geleid tot een voor alle partijen bevredigende uitkomst. De commissie stelt allereerst vast dat zij geen gewicht toekent aan de toekomstige belangen van de Universiteit voor Humanistiek zolang

¹¹ Zie bijlage 4 van de reacties op de zienswijzen.

zij geen aanvraag heeft ingediend. Verder stelt de commissie dat volgens de systematiek van de Regeling hbo bacheloropleidingen en wo bacheloropleidingen niet verwant aan elkaar worden geacht omdat zij een andere instroomdoelgroep en een ander uitstroomprofiel hebben. De opleidingen van de Hogeschool Windesheim zouden dus, ook bij sterke inhoudelijke overlap, niet verwant worden geacht aan de voorgenomen opleiding. De commissie kent als zodanig geen gewicht toe aan dit argument van de Hogeschool Windesheim.

De commissie is verder met de Rijksuniversiteit Groningen en de Theologische Universiteit Utrecht van mening dat de voorgenomen opleiding niet noodzakelijk is omdat het bestaande aanbod reeds in de aangetoonde arbeidsmarktbehoefte kan voorzien. De commissie deelt ook het standpunt van de TUU dat vestiging in Utrecht een onevenredig nadelig effect heeft op het aldaar gevestigde verwante onderwijsaanbod.

Conclusie

De commissie concludeert dat de aanvrager heeft aangetoond dat de wo bachelor Theologie, Cultuur en Samenleving beantwoordt aan een arbeidsmarktbehoefte, maar dat de aanvrager de noodzaak om de voorgenomen opleiding op deze locatie aan te bieden niet heeft aangetoond. Gelet op het voorgaande adviseert de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs u om *negatief* te besluiten op het voorliggende verzoek.

De Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs

drs. P.M.M. Rullmann
Voorzitter CDHO

Bijlage 1: afbakening verwant aanbod (Bron: DUO, peildatum 1 oktober)

Opleiding	Instelling	'18-'19		'19-'20		'20-'21		'21-'22		'22-'23	
		VT	DT	VT	DT	VT	DT	VT	DT	VT	DT
B Theologie (56109)	Radboud Universiteit Nijmegen (21PM), Nijmegen	7	4	13	7	14	9	16	13	23	5
	Rijksuniversiteit Groningen (21PC), Groningen	14	3	12	4	14	5	14	8	11	12
	Theologische Universiteit Apeldoorn (21QO), Apeldoorn	25		22		18		15		25	
	Theologische Universiteit v/d Gereformeerde Kerken (vrijg.) Ned. (25AV), Kampen	5		12		14	7	12	5	2	
	Theologische Universiteit v/d Gereformeerde Kerken (vrijg.) Ned. (25AV), Utrecht									12	5
	Tilburg University (21PN), Tilburg	6	3	9	2	4	3	11	3	3	
	Tilburg University (21PN), Utrecht	10	12	8	10	8	7	13	9	9	6
B Theologie (joint degree) (55004)	Protestantse Theologische Universiteit (OODV), Amsterdam	8	8	11	13	14	10	9	9	9	4
	Vrije Universiteit Amsterdam (21PL), Amsterdam	14	5	17	2	5	2	6	1	6	2
B Theology and Religious Studies (50910)	Vrije Universiteit Amsterdam (21PL), Amsterdam					54	21	16	14	29	13
B Humanistiek (56105)	Universiteit voor Humanistiek (23BF), Utrecht	170		139		151		164		102	
B Religiewetenschappen (50902)	Rijksuniversiteit Groningen (21PC), Groningen	27		27		27		20		20	
	Universiteit Leiden (21PB), Leiden	9	5	11	4	21	3	12	3	7	1

	Radboud Universiteit Nijmegen (21PM), Nijmegen	41	19	43	17	52	31	44	28	63	13
	Universiteit Utrecht (21PD), Utrecht	8		6		8		8		5	
	Universiteit van Amsterdam (21PK), Amsterdam	6	2	9	2	17	4	15	6	15	4
Totaal Eerstejaarsinstroom		350	61	339	61	421	102	375	99	341	65

Bijlage 2: tabellen arbeidsmarktprognoses (Bron: ROA, AIS)

Tabel 1. Arbeidsmarktprognoses opleidingstype bachelor taal en cultuur

Opleidingstype	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Totaal % 6 jr.	Gem. jaarlijks %	Indicator	Typering
Master - taal en cultuur	verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	2100	2	0.3		gemiddeld
Master - taal en cultuur	verwachte vervangingsvraag tot 2028	22000	21	3.3		gemiddeld
Master - taal en cultuur	verwachte baanopeningen tot 2028	24100	23	3.6		gemiddeld
Master - taal en cultuur	verwachte instroom van schoolverlaters tot 2028	13000	13	2		laag
Master - taal en cultuur	ITKP toekomstige knelpunten personeelsvoorziening in 2028				0.97	groot
Master - taal en cultuur	ITA toekomstige arbeidsmarktsituatie in 2028				0.97	goed

Tabel 2. Arbeidsmarktprognoses opleidingstypes master taal en cultuur

Opleidingstype	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Totaal % 6 jr.	Gem. jaarlijks %	Indicator	Typering
Bachelor - taal en cultuur	verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	600	1	0.2		laag
Bachelor - taal en cultuur	verwachte vervangingsvraag tot 2028	5300	10	1.6		erg laag
Bachelor - taal en cultuur	verwachte baanopeningen tot 2028	5900	11	1.7		erg laag
Bachelor - taal en cultuur	verwachte instroom van schoolverlaters tot 2028	10900	20	3.1		gemiddeld
Bachelor - taal en cultuur	ITKP toekomstige knelpunten personeelsvoorziening in 2028				1.1	vrijwel geen
Bachelor - taal en cultuur	ITA toekomstige arbeidsmarktsituatie in 2028				1.1	matig

Tabel 3. Arbeidsmarktprognoses beroepsgroep docenten algemene vakken secundair onderwijs

Beroepsgroep	Arbeidsmarktprognose variabele	Aantal	Totaal % 6 jr.	Gem. jaarlijks %	Indicator	Typering
Docenten algemene vakken secundair onderwijs	verwachte uitbreidingsvraag tot 2028	1900	2	0.3		gemiddeld
Docenten algemene vakken secundair onderwijs	verwachte vervangingsvraag tot 2028	12700	11	1.7		laag
Docenten algemene vakken secundair onderwijs	verwachte baanopeningen tot 2028	14600	13	2		laag
Docenten algemene vakken secundair onderwijs	ITKB toekomstige knelpunten beroepsgroep in 2028				0.896	enige